

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 339.747

В. Є. КОЗАК, П. Г. ІЖЕВСЬКИЙ
Хмельницький національний університет

ФІНАНСОВА КРИЗА: ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ВИХОДУ

В статті розглянуті передумови виникнення та наслідки фінансової кризи, яка базується на змінах в економічній та геополітичній системах світового устрою. Криза 2008 року виявила серйозні небезпеки, головна з яких знаходиться в самій природі грошей. Світове співтовариство має сформувати новий фінансовий порядок та нову концепцію грошей, що стане запорукою відходу від хронічної кризи та уникнення кризових проявів.

In the article the considered pre-conditions of origin and consequences of financial crisis which is based on changes in the economic and geopolitical systems of the world mode. The crisis of 2008 found out serious dangers the main from which is in nature of money. A world concord must form a new financial order and new conception of money, which will become the mortgage of walking away from a chronic crisis and avoidance of crisis displays.

Ключові слова: фінансова глобалізація, фінансова система, іпотечна криза, фінансова криза.

Актуальність дослідження. Економічне сьогоднішнє спричинило обговорення теми фінансової кризи, до того ж економічна криза, що розгортається, є справді світовою. Жодна з країн, зокрема й Україна, не має будь-яких шансів уберегтися від її руйнівних наслідків. Криза викликала широкий резонанс у суспільстві, що поставило її як об'єкт жвавого обговорення практично всіма верствами суспільства, починаючи з рядових економістів з базовими економічними знаннями, і закінчуючи політиками, урядовцями та експертами. Зазначимо, що практично всі вони практично однотайні в визначенні джерел та аналізі пройдених етапів, проте їх думки розходяться в прогнозах та пропонованих антикризових заходах. Сьогоднішня причина світової фінансової кризи – криза позичальників з низькою кредитоспроможністю (іпотечна криза), безумовно має вплив на зародження і розвиток кризових проявів в реальній економіці, фінансовій та соціальній сферах. Проте, іпотечна криза відіграла тільки роль детонатора, а причини варто шукати в іншій площині.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам кризових явищ у економіці та фінансовій сфері присвячена значна праця видатних економістів, серед яких є і вітчизняні науковці такі як І.Абрамова, О.І. Барановський та інші. Проте, економічна наука зазвичай описує явища та процеси, що опираються на досвід та існуючу практику, а відтак в цьому сенсі демонструє свою недовіру опираючись на антикризові заходи змодельовані в минулому.

Сьогоднішню кризу необхідно розглядати як зовсім нове явище. Проте, на нашу думку, в першу чергу необхідно зрозуміти природу кризи в історичному аспекті, а лише тоді визначати інструменти та напрямки виходу із кризового стану.

Виклад основного матеріалу. Кризи, в тому числі і фінансові, крім негативних явищ, таких як падіння виробництва і регресія економіки також несуть в собі позитивні ознаки пов'язані з оздоровленням економіки та переходу на якісно новий щабель її розвитку. Фінансові ринки не виняток, проте їх найголовніша особливість полягає в тому, що складне високотехнологічне середовище оманливе та найбільш схильне до змін, а відповідно кризи.

Повертаючись до праць родоначальника фінансових циклів Хаймана Мінські зазначимо, що будь-яку кризу супроводжує дует економічних та психологічних аспектів. Таким чином, в першу чергу, при виникненні фінансової нестабільності необхідно виявити та проаналізувати ступінь впливу чинників та вжити заходів щодо їх мінімізації. Таких чинників може бути ціла множина – надмірною сукупною заборгованістю в реальному секторі, негативною динамікою фундаментальних показників, панікою банківських вкладників, асиметрією інформацією між кредитором і вкладником і т.д. Проте, виділити серед них якийсь один або декілька неможливо, що свідчить про необхідність аналізу динаміки всіх показників фінансового ринку. Протягом тривалого часу індикатором фінансової кризи слугувала валютна криза, що давало можливість стверджувати про їх тісний взаємозв'язок, що підтверджено у працях Дорнбуша, Голдфайна і Вальдеса. Вченим Камінські і Рейнхартот вдалося виявити, що фінансова криза передувала валютній у більш ніж половині випадків [6, с.11-45].

Природа криз змінюється завдяки процесам фінансової глобалізації. Так, аналіз фінансових криз 90-х років ХХ століття свідчить про їх нові глобалізаційні передумови – відкритість фінансових ринків, лібералізація зовнішньоекономічної діяльності, спекуляція та ризиковість нерезидентів на високорентабельних ринках банківського кредиту та цінних паперів. Попри те, держави змушені забезпечувати здатність країни використовувати міжнародні фінансові ресурси у власних інтересах за умов оцінки негативних і позитивних сторін грошових трансграничних переміщень, впливу, який спекулятивні потоки можуть здійснити на грошову стабільність, відсоткові ставки, платіжний баланс (в якому переміщення капіталу вважається важливою статтею), а також проблема грошового суверенітету уряду [1].

Погоджуємося із загальною тезою «фінансова криза – різке зменшення вартості будь-яких фінансових інструментів» [2], проте її варто доповнити словами «з порушенням рівноваги в соціально-

економічній системі з високою ймовірністю негативних наслідків». Сьогодні економічні реалії в світі утверджуються на об'єднанні протилежностей – принципах централізації та децентралізації. Діюча світова фінансова система, її функціональна інфраструктура не встигли адаптуватися до цієї новачки. Швидше за все, витоки сучасної світової кризи лежать в застарілому механізмі економічної системи, яка потребує змін.

Відомо, що сучасна світова криза розпочалася з іпотечної кризи в США в 2008 році. Проте, незважаючи на те, що іпотека вважається важливою частиною реальної економіки, слід врахувати, що іпотечна емісія здійснюється під реальні цінності, і навряд навіть серйозні негативні явища в цій царині можуть призвести до краху світової валютної системи. Ми притримуємося тієї думки, що більшої уваги заслуговує в цьому плані світовий валютний ринок, щоденний обсяг операцій на якому складає майже шосту частину всього американського іпотечного боргу. За своєю суттю, від нього залежить прямо або опосередковано економіка практично всіх країн світу. Згадану залежність значно підсилила нова конфігурація валютних відносин, що прийшла на заміну «золотому стандарту грошей», коли фіксованість золотого вмісту паперових грошей забезпечувала стійкі валютні курси. Сьогодні, гроші фактично втратили свою товарну основу, стали більшою мірою віртуальними (що цілком відповідає процесам глобалізації і прискорення розвитку економіки), а курси валют пройшли шлях від фіксованих твердих курсів до «плаваючих» зазнаючи щоденних змін. Згадані передумови створили благодатний ґрунт для отримання грошей з грошей, простіше кажучи, витягування прибутку із спекулятивних операцій, що позначилося на якісному змісті трансакцій валютного ринку. Гроші в сучасній фінансовій системі не забезпечені золотом або іншим видом матеріального забезпечення. По суті, єдиним забезпеченням сучасних паперових і електронних грошей є віра людей у те, що гроші є універсальним засобом обміну одних цінностей на інші. Користуючись цим, сучасна банківська система з успіхом проробляє (вже багато десятиліть) наступну операцію: вона віддає в кредит значно більші суми грошей, ніж наявні в банківській системі. До того ж, політична та економічна системи світу не можуть розглядатися відокремлено: їх елементи взаємодіючи, доповнюють одна одну. Сьогоднішня криза – це криза не лише геоекономічної, але й геополітичної систем світу, які сформувалися в останні десятиріччя. А відтак, слід разом розглядати кризу світової економіки і геополітичну кризу, які знайшли своє відображення одна в одній. Світова фінансова криза у багатьох своїх визначеннях відбиває насамперед суперечності нинішньої системи геополітичних відносин. Зародки зростаючої розбалансованості світової економіки базується на основі політичних взаємин основних гравців.

До моменту початку кризи, частка спекулятивних операцій вже досягла позначки в 90 %, і відповідно 5-7 % трансакцій, пов'язаних з реальною економікою, не могли підтримувати саму функціональність валютного ринку. Банки де-факто стали структурами, обслуговуючими спекулятивні грошові потоки. Частка «реальних сильних» грошей в структурі ліквідності комерційних банків наблизилася до мізерного порогу в 1 %, а решта не забарилися проявити своє негативне ставлення відносно довіри до цих фінансових інститутів [3].

Таким чином, заходи державного втручання у фінансову систему нездатні вберегти світову економіку від подальшого поглиблення системної кризи. Недієвість згаданих заходів не визначається запізнілістю їх впровадження, оскільки як значні фінансові асигнування, так і нові неординарні інституційні рішення (стосовно фактичної націоналізації фінансово-банківських установ, зокрема, двох іпотечних гігантів в США, на які припадає 43% всіх іпотечних кредитів), – залишаються заходами, спрямованими лише на подолання наслідків кризи, тоді як невидимими залишаються її витоки. Зважаючи на викладене, конструктивізм має внести сама криза, яка не тільки руйнує старий економічний порядок, але і (як це завжди буває) несе в собі нові управлінські рішення та зосереджується на перспективі, формуючи передумови для затвердження нової парадигми світової фінансової системи [4].

Економісти вже сьогодні намагаються зазирнути по той бік фінансової кризи і спрогнозувати, як він змінить світову економіку. Зокрема, в доповіді всесвітнього економічного форуму зазначається про чотири можливі сценарії розвитку світової економіки до 2020 року, які відрізняються один від іншого [5].

За першим сценарієм з назвою «Фінансовий регіоналізм» економіка розвинених країн світу, тобто США та Європи продовжує сповільнюватися із максимальними темпами зростання 1,2% на рік. В той же час, економіки країни, що розвиваються, нарощують темпи зростання ВВП до 9%. Відповідно, щоб захистити себе від впливу розвинених країн, їх ідей, притримуються політики розриву з ними економічних зв'язків, формуючи їм економічну резервацію. При цьому питання енергетичної безпеки стає головним. Долар і євро перестають бути єдиними резервними валютами. Центр економіки зміщується на схід, де головним гравцем виступає Китай.

Другий сценарій «Відтворений західний центрзм» передбачає найбільші втрати в економіках, що розвиваються. Світовими лідерами залишаються країни Заходу. Темпи зростання світового ВВП складуть 3,6%, з розподілом 6% на країни що розвиваються, 3,1% – на розвинені із ростом інноваційних продуктів і послуг із США і Європи та перспективами створення наднаціонального регулюючого органу на їх користь. Такий сценарій припускає виникнення нової кризи.

Третій сценарій під назвою «Ізольований протекціонізм» носить найбільш песимістичний характер. На основі конфліктів рецесія поширюється на все світове співтовариство, змушуючи країни ізолюватися один від одного, переслідують виключно власні інтереси, пред'являючи один одному претензії, проводячи

політику протекціонізму і популізму. Темп росту ВВП сягає лише 2,3%. Посилення контролю над капіталом і людськими ресурсами додає негативу. Банки підлягають процесу націоналізації, рівень довіри в світовій економіці досягає критичної позначки.

Найбільш оптимістичним виглядає четвертий сценарій «Збалансована різносторонність». Його зміст припускає падіння економіки в глибоку стагнацію за якої світовий ВВП скоротиться до 2,5%, що призведе до усвідомлення співпраці в світовому співтоваристві, як єдиний шанс подолати кризу. Поступово світовий ВВП збільшиться до 3,6%, причому основний внесок забезпечать країни, що розвиваються. США і ЄС продовжать боротьбу з дефляцією, їх ВВП зростатиме повільніше – 1,8% на рік, економіка стане інтегрованою.

Висновки. Необхідно зазначити, що як тільки сформульована причина ситуації, то знайти вихід з неї стає простою справою. Аналіз матеріалу свідчить, що криза 2008 року виявила серйозні небезпеки, головна з яких таїться в самій природі грошей. Таким чином, науковцям і практикам в майбутньому потрібно відповісти на два найважливіших питання:

1. Що таке гроші в сучасній фінансовій системі?
2. Яка природа ситуації, що зветься світовою фінансовою кризою?

Отримавши відповіді на згадані питання людство зможе сформувати новий фінансовий порядок та нову концепцію грошей, що стане запорукою відходу від хронічної кризи та уникнення кризових проявів. Проте, в цьому випадку, відкритим залишиться питання врегулювання глобальних економічних, політичних та соціальних наслідків, змодельовати які буде досить важко.

Якщо вирішення цих питань відкласти, то отримаємо фінансову систему «хронічної кризи», що базується на «старій» концепції грошей з принципами ринкового визначення вартості цінних паперів та валют.

Література

1. Юдина И.Н. Происхождение финансовых кризисов и их объяснение: ретроспектива зарубежного опыта / И.Н. Юрдин // Вестник НГУ : Сер. Соц.-экон. науки. – 2009. – Т. 9. Вып. 3. – С. 14-24.
2. Финансовый кризис [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki>.
3. Гаген А. Финансовый кризис в России. Тенденции и перспективы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.financial-lawyer.ru/topicbox/economic_news/167-528134.html
4. Гальчинський А. Нинішня фінансова криза – початок кінця. Далі – новий початок? / А. Гальчинський // Дзеркало тижня. – 2008. – № 39 (718) 18 – 24 жовтня.
5. Муравьев Жизнь после кризиса [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.vz.ru/economy/2009/1/16/247146.html>
6. Барановський О.І. Фінансові кризи: передумови, наслідки та шляхи запобігання : [монографія] / Барановський О.І. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 754 с.

Надійшла 29.11.2009

УДК 519.862.2:658.15

П. М. ГРИГОРУК

Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Стаття представляє опис основних підходів до прогнозування показників, що визначають фінансовий стан підприємства. Наведений стислий опис моделей, їх практичне застосування.

The article presents description of the basic going near prognostication of indexes, which determine the financial state of enterprise. The compressed description of models is resulted, them practical application.

Ключові слова: фінансовий стан підприємства, прогнозна модель, методи прогнозування, імітаційна модель.

Фінансовий стан є однією з найважливіших характеристик економічної діяльності підприємства в зовнішній середовищі. Він визначає конкурентоспроможність підприємства, потенціал у діловому співробітництві. За його показниками можна визначити, у якому ступені гарантовані економічні інтереси самого підприємства і його партнерів за фінансовими і іншими відносинами. Фінансовий стан визначається на основі фінансового аналізу діяльності підприємства. Тому можна вважати, що основна задача аналізу фінансового аналізу – відобразити стан підприємства для внутрішніх та зовнішніх споживачів, кількість яких при розвитку ринкових відносин значно зростає.

Фінансовий стан підприємства — це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і